

РЕЦЕНЗІЇ

НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

(Рецензія на монографію: Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : монографія. – К. : Юридична думка, 2012. – 600 с.)

Сучасна політична наука демонструє широкий спектр теорій, що пояснюють сутність, закономірність виникнення соціальної держави та функціонування її моделей. Вони відображають різні підходи (моделі) щодо ролі держави у регулюванні соціальних процесів. Нині моделі соціальної держави потребують комплексного концептуального осмислення з огляду на актуальність формування в Україні власної національної моделі, яка б врахувала історичний досвід народу, специфіку реформування соціальної держави в інших державах. Така модель має бути покладена в основу практичної діяльності влади й громадянського суспільства, розвитку соціального партнерства, виробничої демократії, а тому її розробка має важливе науково-практичне значення. З огляду на значимість предмета дослідження монографія Н. М. Хоми слугуватиме дороговказом у процесі осмислення зарубіжного досвіду функціонування різноманітних моделей соціальної держави.

Теорія соціальної держави аналізується автором через історичний екскурс у політичні, правові, економічні та інші теорії, шляхом такого хронологічного висвітлення розкривається послідовність і своєрідність процесу еволюції поглядів на соціальні проблеми й шляхи їх розв'язання. Авторкою прослідковано світову тенденцію до відмови від ідеї держави загального добробуту та утвердження європейської тенденції сервісних послуг і гарантування найнеобхідніших соціальних прав. Н. М. Хома виходить із тієї реальності, що умовах економічної кризи, глобальних викликів ХХІ ст. держава не в змозі брати на себе повну відповідальність за добробут особи, а в межах принципу субсидіарності перекладає частину функцій на бізнес, інститути громадянського суспільства.

На думку Н. М. Хоми, модерний концепт соціальної держави не може обмежуватися підтримкою стабільного соціально-економічного становища соціуму, підтримкою соціально уразливих груп населення, досягненням соціальної стабільності. Автором переконливо обґрунтовано зміну природи соціальної держави в умовах постіндустріального суспільства: якщо раніше вона мала за мету захист слабких, нужденних, то тепер орієнтується на всю націю, а законодавство охоплює дедалі нові сфери життєдіяльності. Особливий інтерес становить авторський висновок про те, що модерна соціальна держава зобов'язана стати головним суб'єктом реалізації соціальних інвестицій у розвиток освіти, охорони здоров'я та культури з метою підвищення творчого потенціалу особистості, що є невід'ємним компонентом сучасної інноваційної економіки.

Автор окреслює перспективи такої моделі соціальної держави, яка активізує позадержавні інститути, утворює субсидіарність, звужуючи при цьому власні функції. Громадяни постають у такій моделі уже не як виключно споживачі соціальних благ, а й як їх виробники, надавачі. При визначенні моделі соціальної держави в Україні Н. М. Хома пропонує відмовитися від старих принципів всеохопного патерналізму та концепту держави загального добробуту і відповідно пропонує утвердити як у теорії, так і на практиці новий принцип соціальної політики, згідно з яким держава надає та гарантує найнеобхідніші соціальні гарантії найбільш нужденним.

Визначаючи соціальну державу, автор розширює її характеристики, називаючи, зокрема, самостійне забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї, створення умов для саморозвитку особи, інвестує в людський та соціальний капітал, утвердження принципу соціального партнерства, забезпечення екологічної безпеки тощо.

Автором визначено пріоритети, на які має орієнтуватися вітчизняна модель соціальної держави: забезпечення державою лише основних потреб людини при одночасній активізації відповідальності особи за власний добробут; піднесення значущості знань, створення системи доступної неперервної освіти, тісно поєднаної з виробничою практикою; консолідація влади, бізнесу та громадськості у вирішенні соціальних питань; активність держави в інвестуванні у людський капітал, підвищення якості людського потенціалу; стимулювання розвитку корпоративної відповідальності, підвищення соціальної відповідальності бізнесу; соціальний діалог роботодавців і працівників, розвиток системи соціального партнерства; впровадження у соціальну

сферу європейських принципів ефективного урядування; екологічне стимулювання (як бізнесу, так і громадян) тощо.

У дослідженні обґрунтовується теза про існування протосоціальної держави – ранньої, незавершеної моделі (у період із середини ХІХ ст. до 30-40-х років ХХ ст., коли з'являються права людини другого покоління), де фрагментарно представлені окремі складові доктрини соціальної держави, на фундаменті якої сформувалася модель соціальної держави. Автор визначає основні характеристики такої держави.

Позаяк у монографії Н. М. Хоми запропоновані підходи до формування вітчизняної моделі соціальної держави, можна сподіватися, що вітчизняні науковці активніше долучатимуться до подальшого дослідження стану й тенденцій розвитку моделей соціальної держави.

Варто зазначити, що монографія вирізняється послідовністю й логічністю викладу, завершеністю наукового дослідження, раціональністю структури, комплексністю дослідницького підходу. Теоретична й аналітична база дослідження, докладний аналіз різних точок зору зарубіжних і вітчизняних учених, точність відтворення тих або інших поглядів і їх критичне осмислення надають монографії цілісності, а зробленим висновкам – обґрунтованості.

Велика кількість прикладів, що розширюють світогляд і збагачують ерудицію читача, робить книгу яскравою, а висновки – наочними та переконливими. Книга спонукає до міркувань, руйнує звичні стереотипи й змушує замислитися про ті чи інші особливості інституту соціальної держави в умовах третього тисячоліття. Фундаментальність дослідження спонукає до подальших роздумів і наукової дискусії.

*Л. І. Кормич – доктор історичних наук, професор, академік УАПН,
голова Південноукраїнського центру гендерних проблем,
завідувач кафедри соціальних теорій Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Рецензія надійшла до редколегії 20.12.2012